(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

मुंबई उच्च न्यायालय
साधारण मूळ दिवाणी अधिकारिता

वाणिज्यिक लवाद अपील (एल) क्र. ३८२६७/२०२४

आयमॅक्स कॉर्पोरेशन ......अपीलकर्ता/(मूळ याचिकाकर्ता)

- विरुद्ध -

ई-सिटी एंटरटेनमेंट (आय) प्रायव्हेट लिमिटेड आणि इतर ......उत्तरवादी

अपीलकर्त्याच्या वतीने फोर्टीट्यूड लॉ असोसिएट्स यांनी सूचितकेल्याप्रमाणे अधिवक्ता श्री. अस्पी चिनॉय, वरिष्ठ अधिवक्ता सह श्री. शनाय शाह, श्री. राहुल महाजन, श्री. अमित सुर्वे आणि सुश्री सिमरन गुलाबानी.

उत्तरवादी क्र. १ च्या वतीने परिणाम लॉ असोसिएट्स यांनी सूचित केल्याप्रमाणे अधिवक्ता श्री प्रतीक सेक्सरिया, वरिष्ठ अधिवक्ता सह सुश्री पूजा टिकडे, सुश्री कृशी बर्फिवाला, सुश्री रिमा देसाई, श्री निशांत चोथानी, श्री रोहित अग्रवाल, श्री श्लोक बोदास आणि सुश्री जान्हवी भाटिया.

उत्तरवादी क्र. २ व ३ च्या वतीने विधी पार्टनर्स यांनी सूचित केल्याप्रमाणे अधिवक्ता श्री. नवरोज सीरवई, वरिष्ठ अधिवक्ता सह सुश्री गुलनार मिस्त्री, श्री साकेत मोने व श्री देवांश शाह.

उत्तरवादी क्र. ४ च्या वतीने विधी पार्टनर्स यांनी सूचित केल्याप्रमाणे अधिवक्ता श्री. शरण जगतियानी, वरिष्ठ अधिवक्ता सह श्री साकेत मोने, सुश्री अपूर्व मनवानी, श्री. सिद्धार्थ जोशी आणि श्री. देवांश शाह.

****

न्यायमंच : ए. एस. चांदुरकर, आणि

एम. एम. साठये, न्यायमूर्ती

युक्तिवाद ऐकून घेण्यातल्याचा दिनांक : ०६/०३/२०२५

आदेश अधिघोषीत केल्याचा दिनांक : २३/०४/२०२५

न्यायमूर्ती ए. एस. चांदुरकर यांच्याद्वारे

१] हे वाणिज्यिक लवाद अपील लवाद व समेट अधिनियम, १९९६ (थोडक्यात, १९९६ चे अधिनियमा) च्या कलम ५० (१) अंतर्गत दाखल करण्यात आली आहे, ज्यात वाणिज्यिक लवाद याचिका क्र. ४१४/२०१८ मधील विद्वान एकल न्यायाधीशाने दिलेल्या दिनांक २४/१०/२०२४ रोजीच्या निर्णयाला आव्हान देण्यात आले आहे. अपीलकर्ता - आयमॅक्स कॉर्पोरेशन च्या बाजूने पारित झालेले तीन परदेशी निवाडे - हे १९९६ च्या अधिनियमाच्या भाग-II च्या तरतुदींनुसार लागू करण्यायोग्य आहेत या घोषणेसाठी १९९६ च्या अधिनियमाच्या कलम ४७, ४८ आणि ४९ च्या तरतुदींनुसार सदर कार्यवाही दाखल करण्यात आली होती. आक्षेपित निर्णयाद्वारे, विद्वान न्यायाधीशांनी आयमॅक्स कॉर्पोरेशनच्या बाजूने दिलेले हे परदेशी निवाडे लागू करण्यास आणि अंमलात आणण्यास पात्र नाहीत या पुढील निष्कर्षासह लवाद याचिका मुदतमर्यादारोधित असल्याचे सांगत फेटाळून लावली. असेही ठरवण्यात आले की लवाद याचिकेतील उत्तरवादी क्र. २ ते ४ चा समावेश करणे

अनुचित होते कारण ते लवाद कार्यवाहीचे पक्ष नव्हते.

२] अपीलकर्त्याचे विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता श्री. अस्पी चिनॉय यांनी सादर केले की, दाखल केलेली लवाद याचिका मुदतमर्यादारोधित आहे असे मत मांडण्यात विद्वान न्यायाधीशांनी चूक केली. अपीलकर्त्याच्या बाजूने देण्यात आलेले परदेशी निवाडे १९९६ च्या अधिनियमाच्या भाग-II च्या अंतर्गत लागू करण्यास जबाबदार नाहीत, असे मत मांडण्यात विद्वान न्यायाधीशांनी आणखी एक चूक केली. लवाद याचिकेतील याचिकाकर्ता उत्तरवादी क्र. २ व ३ विरुद्ध दिलेल्या निवाड्यांची अंमलबजावणी करण्याची मागणी करत होता या आधारावर त्यांना दोषी ठरवू शकत नव्हता, हा निष्कर्ष देखील चुकीचा होता. त्यांच्या मते, दिनांक ०९/०२/२००६, च्या आंशिक दायित्व निवाड्यानुसार, दिनांक २४/०७/२००७ चा क्वांटम आणि ज्युरिस्डिक्शन अवार्डनुसार आणि आंतरराष्ट्रीय लवाद न्यायालयाने दिनांक २७/०३/२००८ रोजी दिलेला अंतिम निवाडा लवाद करारावर स्वाक्षरी करणाऱ्या पहिल्या उत्तरवादी विरोधात लागू करण्याचा प्रयत्न करण्यात आला होता. उत्तरवादी क्र. २ ते ४ विरुद्ध परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी करण्याची मागणी देखील करण्यात आली होती कारण अपीलकर्त्याचे असे म्हणणे होते की उत्तरवादी क्र. १ च्या संपूर्ण मालमत्ता/संपत्ती त्यांच्या बाजूने चुकीच्या पद्धतीने वळवण्यात आल्या होत्या जेणेकरून उत्तरवादी क्र. १ विरुद्ध परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी

रोखता येईल. परदेशी निवाड्याची मान्यता आणि अंमलबजावणी तसेच ते कार्यान्वित करण्याची मागणी करणारी संयुक्त याचिका कायम राखण्यायोग्य होती, हे सर्वमान्य होते. जरी परदेशी निवाडाच्या अंमलबजावणी साठीच्या कार्यवाहीमध्ये दोन टप्पे समाविष्ट असल्याचे म्हटले जाऊ शकते; पहिला टप्पा म्हणजे परदेशी निवाड्याची मान्यता आणि दुसरा टप्पा म्हणजे त्याची अंमलबजावणी आणि डीम्ड डिक्री म्हणून अंमलबजावणी, याचा अर्थ असा नाही की परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी करण्यासाठी दोन स्वतंत्र कार्यवाही दाखल करणे आवश्यक होते. *मेसर्स फ्युएर्स्ट डे लॉसन - विरुद्ध - जिंदाल एक्सपोर्ट्स लिमिटेड* (२००१) ६ एससीसी ३५६ आणि *गव्हर्नमेंट ऑफ इंडिया - विरुद्ध - वेदांत लिमिटेड* (*पूर्वीचे कायरन इंडिया लिमिटेड*) *अँड अदर्स* (२०१०) १० एससीसी १ या प्रकरणातील सर्वोच्च न्यायालयाच्या निकालांचा संदर्भ देण्यात आला होता. अपीलकर्त्याने गुणवत्तेवर आव्हान देणारी विविध कारणे उपस्थित केली असल्याने, हे अपील तपशीलवार विचारास पात्र असल्याचे सादर करण्यात आले.

३] उत्तरवादी क्र. १ चे विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री. प्रतीक सेक्सारिया यांनी अपील मान्य करण्यास जोरदार विरोध केला. सर्व संबंधित पैलूंचा विचार केल्यानंतर, लवाद याचिका मुदतमर्यादारोधित असल्याचे विद्वान न्यायाधीशांना न्याय्य रीतीने आढळून आले होते, असे सादर करण्यात आले. १९९६ च्या

अधिनियमाच्या भाग-II अंतर्गत परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी न्याय्य रीतीने नसल्याचे समाधान झाल्यावर लवाद याचिका न्याय्य रित्या फेटाळण्यात आली होती. नोंदवल्याप्रमाणे निष्कर्षांमध्ये कोणत्याही प्रकारचा हस्तक्षेप करण्याची गरज नव्हती.

४) उत्तरवादी क्र. २ व ३ यांचे विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता श्री. नवरोझ सीरवई यांनी वाणिज्यिक लवादाच्या याचिकेच्या समर्थनीयतेला आव्हान दिले होते. असे आवाहन करण्यात आले होते की, हे उत्तरवादी लवादाच्या करारावर स्वाक्षरी करणारे नव्हते किंवा अंतिम निवाडा प्रक्रियेचे पक्षकार नव्हते. उपरोक्त असूनही, उत्तरवादी क्र. १ फसव्या विलिनीकरण योजना उत्तरवादी क्र.२ आणि ३ च्या बाजूने आपली मालमत्ता वळवली होती या कारणावरून या उत्तरवादींच्या विरोधात परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी करण्याचा प्रयत्न करण्यात आला. या उत्तरवादींनी लवाद याचिकेत त्यांची नावे कार्यवाहीतून काढून टाकण्यासाठी चेंबर समन्सला अधिमान दिले होते. त्यांनी दाखल केलेल्या चेंबर समन्सना त्या संदर्भात निश्चित झालेल्या कायद्याचा विचार केल्यानंतर विद्वान न्यायाधीशांनी न्याय्य रित्या परवानगी दिली. चेंबर समन्स आणि लवाद याचिकेची सुनावणी एकत्रितपणे होत असल्याने आणि त्यानंतर विद्वान न्यायाधीशांनी असे म्हटले की चेंबर समन्स निरपेक्ष होण्यास पात्र आहेत, त्यामुळे उक्त उत्तरवादींची नावे पक्षांच्या श्रेणीतून वगळण्यात आली.

चेंबर समन्सच्या निर्णयाला अपीलकर्त्याने त्या संदर्भात कोणताही आधार उपस्थित करून आव्हान दिले नव्हते. परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी करण्यास नकार देणारा आदेश १९९६ च्या अधिनियमाच्या कलम ५०(१)(बी) अंतर्गत अपील करण्यायोग्य असला तरी, चेंबर समन्सवर तो परिपूर्ण बनवण्याचा आणि गैर-पक्षीय उत्तरवादींना काढून टाकण्याचे निर्देश देणारा आदेश अपील करण्यायोग्य नव्हता. या चेंबर समन्सला विद्वान न्यायाधीशांनी परवानगी दिल्याने, उत्तरवादी क्र. २ आणि ३ च्या विरोधात दाखल केलेली याचिका समर्थनीय नव्हती. चेंबर समन्सला योग्य कार्यवाहीत परवानगी देण्याच्या निर्णयाला स्वतंत्रपणे आव्हान देणे हा अपीलकर्त्यासाठी उपलब्ध असलेला एकमेव उपाय होता. निवाडा लागू करण्यास नकार देण्यास आव्हान देणारे अपील फक्त उत्तरवादी क्र. १ विरुद्धच कायम ठेवण्यायोग्य होते, इतर उत्तरवादींविरुद्ध नाही. हा युक्तिवाद सिद्ध करण्यासाठी, नोय व्हॅलेसिना इंजिनिअरिंग एसपीए (आता नोय अँबिएंट एस. पी. ए. म्हणून ओळखले जाते) विरुद्ध जिंदल ड्रग्स लिमिटेड अँड अदर्स, २०२० आयएनएससी ६५९ मधील निर्णयाचा संदर्भ देण्यात आला. पक्षांच्या कर्मनामिकेतून त्यांची नावे काढून टाकण्याच्या आदेशाला आव्हान दिल्याबद्दल उत्तरवादी क्र. २ आणि ३ विरुद्ध अपील समर्थनीय नाही, असे असे मानले जावे, अशा प्रकारे सादर करण्यात आले.

उत्तरवादी क्र. ४ च्या वतीने विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता श्री. शरण जगतियानी यांनी याच उत्तरवादीच्या समर्थनीयतेवर आक्षेप घेत अशाच प्रकारचे युक्तिवाद केले. असे सादर करण्यात आले की उत्तरवादी क्र. ४ ने देखील चेंबर समन्स दाखल केले होते ज्यात आक्षेपित निकालाद्वारे परवानगी मिळालेल्या पक्षांच्या कर्मनामिकेतून त्यांचे नाव वगळण्याची मागणी करण्यात आली होती. उत्तरवादी क्र. २ आणि ३ च्या वतीने जे आवाहन करण्यात आले होते त्याव्यतिरिक्त, अपीलकर्त्याने प्रथम उत्तरवादी क्र. १ विरुद्ध परदेशी निवाड्यांची मान्यता आणि अंमलबजावणी मिळवणे आवश्यक आहे असे सादर करण्यात आले. ती मर्यादा ओलांडल्यानंतर, त्यांच्या अंमलबजावणीचा पैलू समोर येईल. १९९६ च्या अधिनियमाच्या कलम ५०(१)(बी) च्या तरतुदींचा संदर्भ देत, असे आवाहन करण्यात आले होते की, परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी करण्यास नकार देणाऱ्या आदेशाविरुद्धच अपील दाखल केले जाऊ शकते, इतर कोणत्याही आदेशाविरुद्ध नाही. उत्तरवादी क्र. ४ हा परदेशी निवाड्यांचा पक्षकार नसल्याने, त्याच्याविरुद्ध तो अंमलात आणण्याचा प्रश्नच उद्भवत नव्हता. १९९६ च्या अधिनियमाच्या कलम ५०(१)(बी) च्या तरतुदींची मर्यादित व्याप्ती लक्षात घेता, असे सादर करण्यात आले की सध्याच्या स्वरूपात अपील उत्तरवादी क्र. ४ च्याविरुद्ध कायम ठेवण्यायोग्य नाही. *कांडला एक्सपोर्ट कॉर्पोरेशन अँड अनादर -*

विरुद्ध - मेसर्स ओ. सी. आय. कॉर्पोरेशन अँड अनादर, २०१८ आयएनएससी ११३ आणि *विजय करिया अँड अनादर - विरुद्ध - प्रिस्मियन कावी ई सिस्टेमी एसआरएल,* २०२० आयएनएससी १७८ या प्रकरणातील सर्वोच्च न्यायालयाच्या निकालांचा संदर्भ देण्यात आला. त्यानंतर असे सादर करण्यात आले की परदेशी निवाड्याच्या अंमलबजावणीच्या टप्प्यावर पारित केलेल्या आदेशाचे कोणतेही अपील वाणिज्यिक न्यायालय अधिनियम, २०१५ च्या कलम १३ द्वारे नियंत्रित केले जाईल, जे दिवाणी प्रक्रिया संहिता, १९०८ (थोडक्यात, संहिता) च्या आदेश XLIII आणि XXI च्या तरतुदींसह वाचले जाईल. त्या संदर्भात, वाणिज्यिक अपील (एल) क्र. १४५१९/२०२४ मध्ये (सुरेश तुलसीदास भाटिया अँड अनादर - विरुद्ध - ए आर एफ एसव्ही १ एसएआरएल) दिनांक ०४/०२/२०२५ रोजी च्या आदेशावर भर देण्यात आला. विलिनीकरणाच्या प्रक्रियेस अंतिम रूप देणाऱ्या अप्रत्यक्ष आव्हानाला सध्याच्या प्रक्रियेला उपस्थित करण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही, असेही आवाहन करण्यात आले. अशाप्रकारे असे सादर करण्यात आले की उत्तरवादी क्र. ४ विरुद्धचे वाणिज्यिक लवाद अपील कायम ठेवण्यायोग्य नसल्याने ते फेटाळण्यात यावे.

५] १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ५०(१)(बी) अंतर्गत दाखल केलेल्या वाणिज्यिक लवाद अपीलाच्या दाखलयोग्यतेच्या मुद्द्यावर आम्ही पक्षांच्या विद्वान

वकिलांचे सविस्तर ऐकले आहे, जे उत्तरवादी क्र. २ ते ४ विरुद्ध आहे. आम्ही त्या संदर्भात पक्षांच्या वतीने केलेल्या लेखी निवेदनाचाही अभ्यास केला आहे आणि त्यानंतर त्यावर योग्य विचार केला आहे.

६] आमच्या मते, वाणिज्यीक लवाद अपील केवळ उत्तरवादी क्र. १ विरुद्धच नव्हे तर उत्तरवादी क्र. २ ते ४ च्या विरोधातही गुणवत्तेच्या आधारे विचारात घेतले पाहिजे कारण ते कायद्याने कायम ठेवण्यायोग्य असल्याचे आढळले आहे. आम्ही खालील कारणांसाठी असे म्हणतोः

६.१. १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ४७, ४८ आणि ४९ अंतर्गत उत्तरवादींविरुरुद्ध दाखल करण्यात आलेल्या लवाद याचिकेत, दिनांक ०९/०२/२००६, च्या आंशिक दायित्व निवाड्यानुसार, दिनांक २४/०७/२००७ चा क्वांटम आणि ज्युरिस्डिक्शन अवार्डनुसार आणि आंतरराष्ट्रीय लवाद न्यायालयाने दिनांक २७/०३/२००८ रोजी दिलेला अंतिम निवाडायाची मान्यता, अंमलबजावणी तसेच कार्यान्वित करण्याची मागणी करण्यात आली आहे. लवादाच्या याचिकेत दाखल केलेल्या प्रार्थना खालीलप्रमाणे आहेतः

"(ए) या माननीय न्यायालयाने याचिकाकर्त्याच्या बाजूने माननीय लवाद न्यायाधिकरणाने केस रेफरन्स क्र. १३३३९/जेएनके/ईबीएस मध्ये दिलेले सदर लवाद निवाडे, म्हणजेच ९ फेब्रुवारी २०१६ रोजीचा

दायित्व निवाडा, २४ ऑगस्ट २००७ रोजीचा क्वांटम निवाडा आणि २७ मार्च २००८ रोजीचा अंतिम निवाडा, लवाद अधिनियमाच्या भाग II च्या तरतुदींनुसार आणि याचिकाकर्त्याच्या बाजूने आणि सर्व उत्तरवादींविरुद्ध डिक्री म्हणून सदर लवाद निवाडे लागू करण्यासाठी आणि अंमलात आणण्यासाठी जारी करावयाच्या निर्देशांनुसार लागू करण्यायोग्य आहेत , असा आदेश आणि/ किंवा घोषणा जरी करण्याची कृपा करावी;

(बी) सर्व उत्तरवादींना दिनांक १ ऑक्टोबर २००७ पासून देय रक्कम आणि त्याची प्राप्ती होईपर्यंत दररोज यू. एस. $११,३०९,४९६.०६ आणि यू. एस. $२,५१२.६० दराने व्याज जमा करण्याचे निर्देश दिले जावेत आणि याचिकाकर्त्याला ती रक्कम काढण्याची परवानगी दिली जावी;

(सी)उक्त लवादाच्या निर्णयांची अंमलबजावणी आणि /किंवा कार्यान्वितता प्रलंबित असताना, हे माननीय न्यायालय सर्व उत्तरवादींना या माननीय न्यायालयाला योग्य वाटेल अशा वेळेच्या आत शपथ घेऊन खुलासा करण्याचे निर्देश देणारा आदेश पारित करण्याची कृपा करावी;

i. सर्व उत्तरवादींच्या मालकीच्या आणि कोणत्याही तृतीय पक्षाच्या मालकीच्या स्थावर मालमत्ता;

ii. त्याच्या ताब्यात असलेल्या आणि कोणत्याही तृतीय पक्षाच्या ताब्यात असलेल्या सर्व उत्तरवादींच्या मालकीच्या जंगम मालमत्ता;

iii. कोणत्याही कंपनी/संस्थेतील सर्व उत्तरवादींच्या मालकीचे शेअर्स, कर्जरोखे, बॉन्ड्स, प्रतिभूती इ.

iv. कोणत्याही त्रयस्थ व्यक्ती किंवा पक्षाद्वारे सर्व उत्तरवादींना देय असलेली सर्व कर्जे;

v. सर्व उत्तरवादींच्या बँक खात्यांचा तपशील;

vi. सर्व उत्तरवादींच्या व्यापारातील साठा आणि कच्च्या मालाचा तपशील;

vii. सर्व उत्तरवादींच्या हातात असलेल्या रोख रकमेचा तपशील.

(डी) वरील प्रार्थना कलम (सी) नुसार खुलासा केल्यावर, हे माननीय न्यायालय लवाद निवाड्यांनुसार एकूण रक्कम वसूल करण्यास आणि सर्व उत्तरवादींनी उघड केलेल्या वस्तूंची जप्ती आणि विक्री करण्यास परवानगी देण्याचे आदेश देण्याची कृपा करावी;

(ई) वरील प्रार्थना (सी) च्या संदर्भात अंतरिम सवलतींसाठी;

(एफ) याचिकेचा वादखर्च

(जी) प्रकरणाचे स्वरूप आणि परिस्थितीनुसार आवश्यक असलेल्या अशा पुढील आणि इतर सवलतींसाठी."

अशा प्रकारे केलेल्या प्रार्थनांवरून असे सूचित होते की अपीलकर्ता उपरोक्त निवाड्यांची अंमलबजावणी तसेच सर्व उत्तरवादींच्या विरोधात त्यांची अंमलबजावणी करू इच्छितो.

६.२ चेंबर समन्सच्या समर्थनार्थ प्रतिज्ञापत्रात नमूद केलेल्या कारणांवरून शीर्षकातून त्याचे नाव काढून टाकण्याची मागणी करणाऱ्या उत्तरवादी क्र. ३ द्वारे चेंबर समन्स दाखल केले. उत्तरवादी क्र. २ व ३ यांनीही समान प्रार्थनांसह अशाच प्रकारचे चेंबर समन्स अधिमान केले.

६.३. विद्वान न्यायाधीशांनी लवाद याचिका तसेच चेंबर समन्सचा विचार

करताना, सर्वोच्च न्यायालयाच्या *मेसर्स फ्युअर्स्ट* डे *लॉसन* (सुप्रा)मधील निर्णयाच्या परिच्छेद ४८ आणि *वेदांत लिमिटेड* (सुप्रा) च्या आक्षेपित न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद ४९ चा संदर्भ देत परिच्छेद ५१ मधील निष्कर्ष नोंदवला की निवाडाधारकाला परदेशी निवाड्याची मान्यता आणि अंमलबजावणीसाठी याचिकेद्वारे सामाईक अर्ज करण्याची मुभा आहे. परिच्छेद ५२ मध्ये असे म्हटले होते की प्रार्थना कलम (ए) मध्ये अपीलकर्त्याच्या बाजूने दिलेले निवाडे १९९६ च्या अधिनियमाच्या भाग-II अंतर्गत लागू करण्यायोग्य असल्याची घोषणा करण्याची मागणी केली होती, तर प्रार्थना कलम (बी) ते (डी) हे संहितेच्या आदेश XXI अंतर्गत मागितलेल्या सवलती होत्या. परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी आणि ते कार्यान्वित करण्याची मागणी करणारी एक सामाईक याचिका त्याची अंमलबजावणी कायम राखण्यायोग्य आहे, असे मत नोंदवून तयार केलेल्या मुद्दा - ए चे उत्तर देण्यात आले.

६.४. उत्तरवादी क्र. २ ते ४ यांना लवाद याचिकेत सामील करून घेण्याच्या पैलूवर, अपीलकर्त्याने दिलेले स्पष्टीकरण नोंदवण्यात आले की अपीलकर्ता केवळ उत्तरवादी क्र. १ विरुद्ध परदेशी निवाड्यांना मान्यता मिळवून देण्याची मागणी करत होता आणि परदेशी निवाड्यांना पराभूत करण्याच्या उद्देशाने

त्यांच्या मालमत्तेचे विनिवेश करण्यात आले असल्याने, त्यांची अंमलबजावणी सुलभ करण्यासाठी इतर उत्तरवादींना कार्यवाही मध्ये सामील करण्यात आले होते. त्यानंतर असे म्हटले गेले की उत्तरवादी क्र. २ ते ४ लवादाच्या करारावर स्वाक्षरी केलेली नसली तरी, अंमलबजावणीसाठी पक्ष म्हणून त्यांना सामील केले गेले. केवळ या उत्तरवादींनी फसवणूक केली होती या दाव्यांवरून त्यांच्याविरुद्ध अनुतोष देण्यासाठी ते अपुरे होते, असे मत मांडल्यानंतर, उत्तरवादी क्र. २ ते ४ यांनी अधिमान दिलेले चेंबर समन्स कायम करण्यात आले. याव्यतिरिक्त, उत्तरवादी क्र. १ विरुद्धची लवाद याचिका मुदतमर्यादारोधित असल्याने फेटाळण्यात आली. परिणामी, विद्वान न्यायाधीशांनी सर्व उत्तरवादींविरुद्ध परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी आणि ते कार्यान्वित करण्यास नकार दिला.

६.५. सुरुवातीला, आम्ही हे स्पष्ट करू शकतो की या टप्प्यावर आम्ही विद्वान न्यायाधीशांनी नोंदवलेल्या निष्कर्षांच्या गुणवत्तेत प्रवेश करत नाही आहोत, एकतर उत्तरवादी क्र. १ दाखल केलेली लवाद याचिका मुदतमर्यादारोधित होती किंवा उत्तरवादी क्र. २ ते ४ असा दावा केला आहे की त्यांचा हेतू अपीलकर्त्याच्या बाजूने मंजूर झालेल्या परदेशी निवाड्यांना पराभूत करण्याचा होता. उत्तरवादी क्र. २ ते ४ विरुद्ध कलम ५०(१)(बी) अंतर्गत

दाखल केलेल्या वाणिज्यिक लवाद अपीलाच्या टिकून राहण्याच्या योग्यतेच्या पैलूचीच तपासणी केली जात आहे. या पैलूचा विचार करण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाच्या काही निर्णयांचा संदर्भ घेणे आवश्यक आहे. मेसर्स फ्युएर्स्ट डे लॉसन (सुप्रा) या प्रकरणात, सर्वोच्च न्यायालयाने १९९६ च्या अधिनियमाच्या कलम ४८ च्या तरतुदींवर पूर्वीच्या कायदेशीर कायद्यांच्या संदर्भात विचार केला. त्या पार्श्वभूमीवर त्याचे खालीलप्रमाणे निरीक्षण करण्यात आले:

> जुन्या अधिनियमानुसार, निवाडा दिल्यानंतर आणि त्याची अंमलबजावणी करण्यापूर्वी, निवाडा दाखल करण्याची आणि तो न्यायालयाचा नियम बनवण्याची प्रक्रिया होती, म्हणजेच डिक्री. या अधिनियमाचा उद्दिष्ट वादाचा जलद आणि पर्यायी तोडगा काढणे हा असल्याने, जेव्हा तो काढून टाकण्याचा सल्ला दिला जातो तेव्हा नवीन अधिनियमा अंतर्गत त्याच प्रक्रियेवर जोर दिला जाऊ शकत नाही. जर स्वतंत्र कार्यवाही करायची असेल, एक परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी करण्यासाठी आणि दुसरी त्यानंतर अंमलबजावणीसाठी, तर ते केवळ खटल्याला लांबणीवर टाकण्यास आणि पैसा, वेळ आणि उर्जेच्या बाबतीत वादग्रस्त व्यक्तीच्या त्रासात भर घालण्यास हातभार लावेल. अशा अडचणी टाळणे हे अधिनियमाच्या उद्दिष्टांपैकी एक आहे जे अधिनियमाच्या योजनातून गोळा केले जाऊ शकते आणि विशेषतः परदेशी निवाड्याच्या अंमलबजावणी संबंधी कलम ४६ ते ४९ मधील तरतुदींकडे लक्ष दिले जाऊ शकते. आधीच वर उद्धृत केलेल्याथायसेन न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद ४० मध्ये असे म्हटले आहे की, खरे तर, परदेशी निवाड्याच्या अंमलबजावणीच्या बाबतीत १९६१ च्या अधिनियमाच्या तरतुदींमध्ये आणि अधिनियमातील तरतुदींमध्ये फारसा फरक नाही. फरक एवढाच आढळतो की, परदेशी निवाडा अधिनियमा अंतर्गत एक

आदेश लागू होतो, तर नवीन अधिनियमा अंतर्गत परदेशी निवाड्यावर आदेश म्हणून आधीच शिक्कामोर्तब केले जाते. अशा प्रकारे, आमच्या मते, परदेशी निवाडा धारण करणारा पक्ष त्याच्या अंमलबजावणीसाठी अर्ज करू शकतो परंतु निवाड्याच्या अंमलबजावणीसाठी पुढील प्रभावी पावले उचलण्यापूर्वी न्यायालयाला कलम ४७ ते ४९ नुसार पुढे जावे लागेल. एका कार्यवाहीमध्ये वेगवेगळे टप्पे असू शकतात. पहिल्या टप्प्यात न्यायालयाला उक्त तरतुदींची आवश्यकता लक्षात घेऊन निवाड्याच्या अंमलबजावणी योग्यतेबद्दल निर्णय घ्यावा लागू शकतो. एकदा न्यायालयाने निर्णय घेतला की परदेशी निवाडा लागू करण्यायोग्य आहे, तर तो त्याच्या अंमलबजावणीसाठी पुढील प्रभावी पावले उचलू शकतो. परदेशी निवाडा हा न्यायालयाचा न्यादेश/डिक्री म्हणून पुन्हा देण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही. जर एकाच कार्यवाहीत उद्दिष्ट आणि हेतू साध्य केला जाऊ शकत असेल, तर आमच्या मते, दोन स्वतंत्र कार्यवाही करण्याची गरज नाही, परिणामी अनेक खटले होतात. उद्देश आणि कारणांच्या विधानाच्या परिच्छेद ४, कलम ४७ ते ४९ आणि अधिनियमाच्या योजनील उद्दिष्टांवरून हे देखील स्पष्ट आहे की प्रत्येक अंतिम लवाद निर्णयाची अंमलबजावणी, जणू तो न्यायालयाचा आदेश आहे, तशी केली जावी. कलम ४७ अंतर्गत अंमलबजावणी याचिकेचे अर्ज म्हणून रूपांतर करण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही हे म्हणणे तांत्रिक आहे आणि आम्ही घेतलेल्या दृष्टिकोनातून त्याचा कोणताही परिणाम होत नाही. आमच्या मते, परदेशी निवाड्याच्या अंमलबजावणीसाठी स्वतंत्र कार्यवाही करण्याची गरज नाही, एक न्यायालयाचा न्यादेश किंवा डिक्री तयार करण्यासाठी निवाड्याची अंमलबजावणी करण्यायोग्यता ठरवण्यासाठी आणि दुसरे त्यानंतर अंमलबजावणी करण्यासाठी. वर नमूद केल्याप्रमाणे, एका कार्यवाहीत, परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी करणारे न्यायालय संपूर्ण प्रकरण हाताळू शकते. अन्यथा देखील, ही प्रक्रिया थायसेन न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद ४० मध्ये जे म्हटले आहे त्याच्या प्रकाशात पक्षासाठी पूर्वग्रहदूषित करत नाही.

या अधिनियमाचा भाग - II काही परदेशी निवाड्यांच्या अंमलबजावणीशी संबंधित आहे. या भागाचे प्रकरण - १ न्यूयॉर्क कन्व्हेन्शन निवाड्यांशी संबंधित आहे. अधिनियमाचे कलम ४६ परदेशी निवाडा केव्हा बंधनकारक आहे याबद्दल सांगते. परदेशी निवाड्याच्या अंमलबजावणीसाठी अर्ज करणाऱ्या पक्षाने न्यायालयासमोर कोणता पुरावा सादर करावा याबद्दल कलम ४७ मध्ये नमूद केले आहे. कलम ४८ मध्ये परदेशी निवाड्यांच्या अंमलबजावणीच्या अटींबाबत नमूद केले आहे. कलम ४९ नुसार, जर कोर्टाचे समाधान झाले की या प्रकरणांतर्गत परदेशी निवाडा लागू करण्यायोग्य आहे, तर तो निवाडा त्या न्यायालयाचा आदेश मानला जाईल आणि त्या न्यायालयाला त्या न्यायालयाचा आदेश म्हणून परदेशी निवडायची अंमलबजावणी करण्यासाठी पुढे जावे लागेल. जर उत्तरवादीच्या वतीने केलेला युक्तिवाद स्वीकारला गेला तर परदेशी निवाड्याच्या जलद आणि प्रभावी अंमलबजावणीच्या संबंधी, च्या विषयी त्याचा हेतूच नष्ट होईल."

(आम्ही दिलेला भर)

उपरोक्त निर्णय असे सूचित करतो की परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी करण्याची मागणी करताना, स्वतंत्र कार्यवाही करण्याची आवश्यकता नाही, एक परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी करण्याचीयोग्यता ठरवण्यासाठी आणि दुसरी त्यानंतर अंमलबजावणी करण्यासाठी.

६.६. *एल. एम. जे. इंटरनॅशनल लिमिटेड - विरुद्ध - स्लीपवेल इंडस्ट्रीज कंपनी लिमिटेड,* २०१९ आयएनएससी २४१ या खटल्यात सर्वोच्च न्यायालयाने परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी आणि त्यानंतर त्याच्या

अंमलबजावणीच्या छोट्या छोट्या बाबींवर विचार केला. परिच्छेद १४ मध्ये असे खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात आले आहे :

> "१४. असे असले तरी, दरखास्त प्रकरणाच्या समर्थनीयतेसंदर्भात याचिकाकर्त्याने आधीच्या फेरीत विनंती केलेली कारणे स्वतंत्रपणे विचारात घेतली जाऊ शकत नव्हती आणि विषय परदेशी निवाड्यांच्या अंमलबजावणीयोग्यतेच्या मुद्द्यावर विचार केला जाऊ शकत नव्हता. कारण, काही विषय परदेशी निवाड्यांच्या अंमलबजावणीच्या प्रश्नाशी अंतर्गतपणे जोडलेले होते. कोणत्याही परिस्थितीत, त्या संदर्भात याचिकाकर्त्याला उपलब्ध असलेले सर्व युक्तिवाद विशेषतः उपस्थित केले जाऊ शकत होते आणि करायला हवे होते आणि जर उपस्थित केले गेले असते, तर त्या टप्प्यावरच न्यायालयाकडून त्यांची छाननी केली जाऊ शकत होती. <u>आमचे असे मत आहे की अधिनियमाच्या कलम ४८ ची योजना प्रथमतः परदेशी निवाड्यांसंबंधीच्या अंमलबजावणी प्रकरणाच्या दाखलयोग्यतेच्या मुद्द्याचा आणि नंतर त्याच्या अंमलबजावणीच्या मुद्द्याचा खंडशः विचार करण्याची कल्पना करत नाही. तर, लवादाच्या कार्यवाहीचा जलद निपटारा करण्याचा आणि न्यायालयांचा मर्यादित हस्तक्षेप करण्याचा कायदेशीर हेतू लक्षात घेऊन, न्यायालयाने या दोन्ही पैलूंवर एकाच वेळी विचार करणे अपेक्षित आहे. इतर कोणताही दृष्टिकोन बाळगल्यास परदेशी निवाड्यांच्या अंमलबजावणीसाठी एकापाठोपाठ एक आणि अनेक फेऱ्यांमध्ये कार्यवाही करण्यास प्रोत्साहन मिळेल.</u> विशेषतः लवाद आणि समेट अधिनियम, १९९६ चा घोषित उद्दिष्ट लक्षात घेऊन, परदेशी निवडयांच्या अंमलबजावणीशी संबंधित अशा स्थितिविशेषला आम्ही स्वीकारू शकत नाही. कारण, परदेशी

> निवाड्यांच्या अंमलबजावणीच्या संबंध विधानमंडळाने हस्तक्षेपाची व्याप्ती जाणीवपूर्वक मर्यादित केली आहे...."
>
> (आम्ही दिलेला भर)

वेदांत लिमिटेड (सुप्रा) मध्ये, ज्यावर उत्तरवादी क्र. ४ च्या वतीने विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता भरवसा ठेवला होता, परिच्छेद ८३.८ मध्ये याचा पुनरुचार करण्यात आला होता की दरखास्त याचिकेच्या समर्थनीयतेचा पैलू आणि दाखल केलेल्या आक्षेपांचा न्यायनिवाडा सामान्य कार्यवाहीत ठरवणे आवश्यक आहे. अशा प्रकारे हे स्पष्ट होते की या संदर्भात कायदेशीर स्थिती निश्चित झाली आहे की एका सामाईक याचिकेत, निवाडाधारकाला परदेशी निवाड्याची मान्यता आणि अंमलबजावणी तसेच त्याला कार्यान्वित करण्यासाठी अर्ज करणे खुले आहे. *कांडला एक्सपोर्ट कॉर्पोरेशनमध्ये* (सुप्रा) असे म्हटले गेले होते की कलम ५० ही लवादाशी संबंधित बाबींवर स्वयं-समाविष्ट संहितेत असलेली तरतूद होती जी संपूर्ण स्वरूपाची होती.

६.७. १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ५०(१)(बी) अंतर्गत, कलम ४८ अंतर्गत परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी करण्यास नकार देणाऱ्या आदेशावरून अपील केले जाते. परदेशी निवाड्याच्या अंमलबजावणीमुळे अशा परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी देखील

त्याच्या कक्षेत येईल. परदेशी निवाड्याची मान्यता आणि अंमलबजावणी याचा परिणाम म्हणजे ते कार्यान्वित करणे होय. आता कायदेशीर स्थिती निश्चित झाली आहे की निवाडाधारक सामान्य लवाद याचिकेत परदेशी निवाड्याची मान्यता आणि अंमलबजावणी मिळवू शकतो. अपीलकर्त्याने दाखल केलेल्या लवाद याचिकेत दुहेरी दिलासा मागितला होता. विद्वान न्यायाधीशांनी पारित केलेला आक्षेपित आदेश सर्व उत्तरवादींच्या विरोधात मागितलेल्या परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी आणि कार्यान्वितता नाकारतो. अशा प्रकारे, आक्षेपित न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद ५१ व ५२ मध्ये विद्वान एकल न्यायाधीशांनी घेतलेल्या सामाईक लवाद याचिकेत परदेशी निवाड्याची मान्यता, अंमलबजावणी आणि कार्यान्वित करण्यास परवानगी असल्यास, ज्या निष्कर्षावर उत्तरवादी क्र. २ ते ४ यांनी आक्षेप घेतला नाही, तर उक्त उत्तरवादींनी त्यांची नावे काढून टाकण्यासाठी चेंबर समन्स दाखल केले होते, ज्यामुळे अनुतोष मिळाला होता, ही केवळ वस्तुस्थिती १९९६ च्या अधिनियमाच्या कलम ५०(१) (बी) अंतर्गत दाखल केलेल्या अपीलाला समर्थनीय मानणार नाही. सर्व उत्तरवादींविरुद्ध परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी आणि

कार्यान्वित करण्यास नकार दिल्यामुळे अपीलकर्ता व्यथित आहे. खरे तर, सर्व उत्तरवादींच्या विरोधात दाखल केलेल्या लवाद याचिकेत केलेली ही विनंती होती. विद्वान न्यायाधीशांनी सर्व उत्तरवादींविरुद्ध परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी तसेच कार्यान्वित करण्यास नकार दिल्याने, लवाद याचिकेचे पक्षकार असलेल्या सर्व उत्तरवादींच्या विरोधात १९९६ च्या अधिनियमाच्या कलम ५०(१) (बी) अंतर्गत दाखल केलेले अपील कायम राखण्यायोग्य असेल.

६.८. अशा प्रकारे असे मानले जाते की परदेशी निवाड्याची मान्यता, अंमलबजावणी आणि कार्यान्वित करण्यासाठी संयुक्त प्रार्थना असलेल्या लवाद याचिकेवर गुणवत्तेनुसार फेटाळले गेले तर परदेशी निवाड्याची अंमलबजावणी आणि परिणामी त्याची कार्यान्वितता नाकारली जाईल. हा संपूर्ण आदेश १९९६ च्या अधिनियमाच्या कलम ५०(१)(बी) अंतर्गत आव्हानासाठी अपील करण्यायोग्य ठरेल. आमच्या मते, उत्तरवादी क्र. २ ते ४ ची नावे वगळण्यासाठी चेंबर समन्स दाखल करणे आणि ते निरपेक्ष ठरवणे हे १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ५०(१)(बी) अंतर्गत परदेशी निवाडे लागू करण्यास नकार दिल्याबद्दल अपीलच्या दाखलयोग्यतेच्या बाबतीत निर्णायक

घटक असू शकत नाही. संपूर्ण लवाद याचिका स्वतःच गुणवत्तेच्या आधारे फेटाळली गेली असल्याने, चेंबर समन्सला परिपूर्ण करणे हा केवळ एक परिणामी आदेश आहे, त्याऐवजी परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी आणि कार्यान्वित करण्यास नकार दिल्याचा एक परिणाम आहे.

६.९. या प्रकरणाकडे दुसऱ्या दृष्टीकोनातून पाहिले जाऊ शकते. उत्तरवादी क्र. २ ते ४ नी पक्षांच्या यादीतून त्यांची नावे वगळण्यासाठी कोणतेही चेंबर समन्स दाखल केले नसतील असे गृहीत धरले तर, लवाद याचिका फेटाळल्यावर त्यांच्यावरील अंतिम परिणाम काही वेगळा झाला नसता. याच कारणामुळे, विद्वान एकल न्यायाधीशांना असे आढळले आहे की, अपीलकर्त्याच्या बाजूने देण्यात आलेले परदेशी निवाडा कोणत्याही उत्तरवादींच्या विरोधात लागू करण्यास आणि अंमलात आणण्यास पात्र नाहीत. त्यामुळे, या तथ्यांमध्ये, चेंबर समन्स कायम केले गेले तर विद्वान न्यायाधीशांनी घेतलेल्या निर्णयाचा रंग बदलणार नाही कारण लवाद याचिका फेटाळण्याचा अंतिम निकाल वेगळा राहिला नसता.

६.१०. चेंबर समन्सला निरपेक्ष ठरवणाऱ्या न्यायनिर्णयाचा काही भाग

अपीलकर्त्याने स्वतंत्र कार्यवाहीत स्वतंत्रपणे आव्हान द्यायला हवा, असे म्हणणाऱ्या उत्तरवादी क्र. २ ते ४ नी उपस्थित युक्तिवाद जर स्वीकारला गेला, तर त्याचा परिणाम विचित्र स्थितिविशेष होईल. लवाद याचिका आणि चेंबर समन्सचा निर्णय घेताना दिलेल्या संमिश्र निर्णयाद्वारे, परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी आणि कार्यान्वितता नाकारली गेली आहे ही वस्तुस्थिती आहे. परदेशी निवाड्याची मान्यता आणि अंमलबजावणी नाकारणाऱ्या निकालाच्या त्या भागाला १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ५०(१)(बी) अंतर्गत अपील दाखल करून उत्तरवादी क्र.१ विरोधात अपील केले जाऊ शकते, त्याच निर्णयातील विचार ते चेंबर समन्सला अनुमती देते ज्यामुळे पक्षांच्या श्रेणीतून इतर उत्तरवादींचे नाव काढून टाकले जाते, त्याला वेगवेगळ्या कार्यवाहीत आव्हान द्यावे लागेल. परदेशी निवाड्यांची अंमलबजावणी आणि कार्यान्वितता सर्व उत्तरवादींविरुद्ध नाकारली गेली पाहिजे या निष्कर्षावर पोहोचण्याची कारणे, समान आणि एकमेकांशी गुंफलेली असल्याने, यामुळे अशा वेगळ्या कार्यवाहीत विविध आदेश पारित होण्याची शक्यता असते आणि परिणामी त्यांची बहुगुणितता देखील होते. त्यामुळे या बाबतीतही, उत्तरवादी क्र. २ ते ४ चा युक्तिवाद

स्वीकारला जाऊ शकत नाही. या तथ्यांमध्ये, *नोय व्हॅलेसिना इंजिनीरिंग एसपीए* (आता नोय अँबिएंट एस. पी. ए. म्हणून ओळखले जाणारे) (सुप्रा) मधील निर्णयाचे आधार लागू केले जाऊ शकत नाही.

७] त्यामुळे आमच्या मते, परदेशी निवाड्यांना मान्यता देण्यास, त्यांची अंमलबजावणी करण्यास आणि अंमलात आणण्यास नकार देणाऱ्या दिनांक २४/१०/२०२४ रोजीच्या निर्णयाला आव्हान देण्यासाठी दाखल केलेल्या वाणिज्यिक लवाद याचिकेच्या दाखलयोग्यतेवर उत्तरवादी क्र. २ ते ४ यांनी केलेला आक्षेप फेटाळला जातो. असे मानले जाते की १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ५०(१)(बी) अंतर्गत दाखल केलेले सध्याचे अपील सर्व उत्तरवादींच्या विरोधात दाखल करण्यायोग्य आहे.

त्यानुसार, सर्व उत्तरवादींच्या विरोधात वाणिज्यिक लवादाचे अपील स्वीकारले जाते. हे स्पष्ट केले जाते की दाखलयोग्यतेच्या मुद्द्याचा विचार करताना, न्यायालयाने गुणवत्तेच्या कोणत्याही पैलूंचा विचार केलेला नाही. अपील टिकवून न ठेवणे वगळता सर्व युक्तिवाद अपीलची शेवटी सुनावणी झाल्यावर आग्रहासाठी स्पष्टपणे खुले ठेवले जातात.

एम. एम. साठये, न्यायमूर्ती **ए. एस. चांदुरकर, न्यायमूर्ती**

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी वैध मानला जाईल.”